

ԳԻՏԵԼԻՔ. Կարողիկոսը տեր է իր սեպհական ստացուածքը ուզածին պէս տնօրինելու. քե որ կտակ ըրած չըլլայ, այն ստացուածքը օրինաւոր ժառանգներուն կանցնի. իսկ եթէ ժառանգ չունենայ,

նայ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ստացուածոց կարգը կանցնի :

(Շարայարութիւնը յաջորդ քերթին մէջ :)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԳԱՐԱՆ ՀԱՅՈՅ.

Այս վերնագրով ազգային տաղերու հաւաքում մը հրատարակուեցաւ մօտերս Փերրպուրկ, ուսկից ընտրեցինք այս անգամ *Երասխայ Արտասուքը* իբրեւ տետրակին մէջի հարիւր քսանըջորս երգերուն ամենէն գեղեցիկներէն մէկը :

Երգարանին հաւաքող ըսուած է ԳԱՄԱՌ-ՔԱՔԱՊԱ, որ Ռուսաստանի ազգայնոց ծանօթ է իբրեւ քերթողական շինծու անուն հինգ կամ վեց ուսումնասէր եւ ազգասէր երիտասարդաց :

Մէջը շատ մը տաղեր ու խաղեր տեսանք հին եւ նոր՝ մեզի անծանօթ, ոմանք ալ քե մեզի եւ քե ուրիշ ազգայնոց արդէն ծանօթ եւ ընտանի. բայց ամենն ալ այբուբենական կարգաւ տպուած՝ զոր այս գովելի աշխատասիրութեան ոչ սակաւ պակասութիւն կը համարինք : Անտարակոյս աւելի լաւ ըրած կըլլային ուսումնասէր հեղինակները՝ եթէ ուրիշ բնական կարգ մը ղենին երգերուն մէջ, այսինքն կամ ըստ նիւրոց շարէին զանոնք, կամ ըստ լեզուի, եւ կամ ըստ հնութեան եւ նորութեան :

Այս ալ փափաքելի էր որ իւրաքանչիւր տաղից հնարողներուն անունները, գէթ ծանօթ տաղերունը, վերջերը դրուէին. մանաւանդ որ զըրեթէ կէսին հեղինակները յայտնի են : Ինչ եւ իցէ, այս ազգային երգարանն ալ իր պակասութեամբքը հանդերձ հարստութիւն մըն է մեր արդի մատենագրութեանը, եւ յուսալի է որ օրինակ ու յորդոր ըլլայ ուրիշ աւելի ճոխ եւ աւելի ընտիր հաւաքմունքներու :

ԱՐԱՔԱՅԻ ԱՐՏԱՍՈՒՆՔԸ.

Մայր Արաքսի ափերով
Քայլամուր գընում եմ,
Հին հին դարուց յիշատակ
Այեաց մէջը պըտտում եմ.
Բայց նորա միշտ յեղեղուկ
Պըղտոր ջըրով եգեթին

POÉSIE NATIONALE ARMÉNIENNE.

Un recueil de chants populaires arméniens vient d'être publié à Saint-Petersbourg. Nous choisissons l'un des plus remarquables de cette collection qui ne compte pas moins de cent vingt-quatre pièces, et nous le reproduisons ici, afin de donner au lecteur une idée de ce genre de poésies. Cette pièce est intitulée : *Les Larmes de l'Araxe*.

Ce recueil a paru sous le nom de *Gamar-Katiba*, nom connu déjà des Arméniens de Russie, et qui cache sous le voile d'un pseudonyme une association de jeunes gens aussi distingués par leurs talents littéraires que par leur sentiment patriotique.

Dans le nombre de ces chants, il s'en trouve plusieurs qui sont anciens; quelques-uns ont une date récente; certains étaient ignorés jusqu'ici, d'autres familiers à tous nos compatriotes. L'ordre alphabétique, qui a été adopté pour la disposition des pièces de ce recueil, est peu rationnel; l'arrangement suivant la convenance du sujet ou la similitude des dialectes eût été, à notre avis, préférable.

Nous aurions voulu aussi que les auteurs de plusieurs de ces pièces y eussent apposé leurs noms, du moins au bas de ces chansons qui étaient restées jusqu'ici en dehors du domaine public. Toutefois nous ne saurions donner trop d'éloges à cette publication qui, malgré quelques légères imperfections, est un accroissement ajouté aux richesses de notre littérature moderne.

LES LARMES DE L'ARAXE.

Sur les bords de l'Araxe, notre mère,
Je promène mes pas errants,
Les souvenirs des siècles depuis longtemps écoulés
Je les évoque du milieu de ses vagues.
Mais ses ondes, sans cesse agitées,
Le déroulant en flots bourbeux,

Դարիս դարիս խըփելով՝
Փախչում էին լալագին :

Արմա՛ս ինչո՞ւ ճըկանց հետ
Խաղ չես բռնում մանկական ,
Դու դեռ ծովը չիմաստած՝
Սրգաւոր ես ինձ նրման :

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են
Քու սեզ հըպարտ աչերից ,
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
Այդ հարագատ ափերից :

Մի՛ պըղտորիլ յատակըդ ,
Հանդարտ հոսե խայտալով .
Մանկութիւնը քու կարճ է ,
Շուտ կըհասնիս դեպ ի ծով :

Վարդի բրփեր բող բըսնին
Քու հիւրընկալ ափի մօտ ,
Սոխակները նոցա մեջ
Երգեն մինչեւ առաւօտ :

Մըշտադալար ուռիներ
Սառ ծոցի մեջ քու ջրբին
Ճըկուն ոստերն ու տերեւ
Թո՛ղ բաց անեն տապ օրին :

Ափերիդ մօտ երգելու
Հովիւք բող գան համարձակ ,
Դառն եւ ուր քու վըճիտ
Ջուրը մըտնեն միշտ արձակ : —

Մեջքը ուռցուց Արաքսը ,
Փըրփուր հանեց իր տակից ,
Ամպի նրման գոռալով
Էսպես խօսեց յատակից .

« Խիզմիս, անմիտ պատանի,
« Նիրհըս ինչո՞ւ դարեւոր
« Վըրդովում ես, նորոգում
« Իմ ցաւերը բիւրաւոր :

« Սիրելիի մանից յետ
« Ե՞րբ ես տեսել, որ այրին
« Ոտից գըլուխ պըճնըւի
« Իր զարդերով բանկագին :

« Որքի համար զարդարուիմ,
« Որքի աչքը հրապուրեմ .
« Շատերն ինձ են ատելի,
« Շատերին ես օտար եմ :

« Կար ժամանակ որ ես էլ
« Շըբեղազարդ հարսի պես
« Հագար ու բիւր պըջըրանքով
« Փախչում էի ափերես :

« Յատակըս պարզ ու վըճիտ,
« Կոհակներըս ոլորուն,
« Լուսաբերը մինչեւ այց
« Ջըրփս մեջին էր լողում :

Et frappant ces bords,
Plaintives, s'enfuyaient au loin.

Araxe, pourquoi avec tes poissons
Tu ne te livres plus à des jeux enfantins?
Pourquoi, avant d'aller te perdre dans la mer,
Comme moi, tu es dans la douleur?

Pourquoi des larmes jaillissent
De tes yeux aux regards fiers et hautains?
Pourquoi fuis-tu si rapide
Loin des rivages qui t'ont vu naître?

Ne souille pas ton lit :
Roule paisible tes flots bouillants ;
Ta jeunesse passe vite,
Et vite tu arrives à la mer.

Que l'arbuste qui donne la rose
Croisse sur tes rives hospitalières ,
Et que, sur ses rameaux, le rossignol
Chante jusqu'à l'aurore !

Que le saule, toujours paré de sa verdure,
Dans tes eaux pleines de fraîcheur
Incline ses branches flexibles et son feuillage
Aux jours de la chaleur !

Que sur tes bords, en répétant leurs chansonnettes,
Accourent librement les bergers !
Que l'agneau et le chevreau viennent
Se baigner sans crainte dans tes flots limpides !

L'Araxe, en grossissant,
Fit jaillir l'écume du fond de ses entrailles,
Et grondant comme un nuage orageux
Laissa échapper ces mots :

« Jeune téméraire et insensé !
« Pourquoi viens-tu troubler
« Mon sommeil séculaire,
« Et renouveler mes douleurs sans nombre ?

« Après la mort d'un objet chéri,
« As-tu vu celle qu'il aimait
« Ornée des pieds à la tête
« De ses plus beaux atours ?

« Pourquoi me ferais-je belle ?
« Quels regards voudrais-je charmer ?
« Combien sont nombreux ceux qui me répugnent
« Et à qui je suis étrangère !

« Il fut un temps où moi aussi,
« Belle comme une fiancée,
« Ornée de mille et mille attraits,
« Je m'échappais de mes rives.

« Mon lit était pur et limpide,
« Mes vagues roulaient sans cesse ;
« L'étoile du matin jusqu'à l'aurore
« Nageait dans mes ondes de cristal.

« Ի՞նչըս մընաց այն օրից,
 « Ո՞ր շըրամօտ գեղերըս,
 « Ո՞րք իմ շէն քաղաքից,
 « Ո՞ր բերկրալի տեղերըս :

« Տուրք շըրի ամէն օր
 « Իր սուրբ ծոցէն Արարատ
 « Մայրախընամ ինձ սընունդ
 « Պարգէնում է լիառատ :

« Բայց էս այն սուրբ շըրերով,
 « Սուրբ Ակոբի աղբիւրին
 « Պիտի ցօղեմ արտորանք
 « Իմ ատելի օտարին :

« Կամ կենսատու իմ շըրով,
 « Ափերիս մօտ կըկըգած '
 «
 « տած :

« Մինչ իմ որդիք (նվ գիտե)
 « Ծաւաւ, նօրի, անտէրունց
 « Օտար աշխարհ յածում են
 « Թոյլ ոտերով կիսաշունջ... :

« Հեռու, նեռու, քըշեցին
 « Բընիկ ազգը իմ Հայկեան,
 « Նորա տեղը ինձ տըւին
 « Ազգ անողորմ, մոյեկան :

« Դոցան համար զարդարեմ
 « Իմ ճիւղընկալ ալիերը,
 « Եւ կամ դոցան հրապուրեմ
 « Ճըպօռտ պըլշած աչերը :

« Քանի որ իմ գաւակունք
 « Այսպէս կուժընան պանդուխտ '
 « Ինձ միշտ սըգուր կըտեսներ,
 « Այս է անխաբ իմ սուրբ ուխտ... : »

Էլ չիխօսեց Արաքսը .
 Յորձանք տըւեց անագին,
 Օղակ օղակ օճի պէս
 Առաջ սողաց մոլեգին :

« Qu'est-ce qui me reste de ces temps?
 « Où sont ces villages qui s'élevaient sur mes rives?
 « Où sont mes cités populeuses?
 « Et tant de lieux enchanteurs?

« Chaque jour l'Ararat, de son sein sacré,
 « Épanche pour moi ses eaux
 « Comme une mère qui
 « De son sein laisse couler le lait.

« Et moi, des eaux saintes
 « De la fontaine de Saint-Jacques
 « Arroserais-je les champs
 « De l'étranger abhorré!

« Avec mon onde vivifiante
 «
 «
 « ?

« Et mes enfants, peut-être,
 « Épuisés de soif et de faim, et sans asile,
 « Errent dans les pays étrangers
 « D'un pas chancelant, à demi morts!

« Loin, bien loin ils ont chassé
 « Ma nation, les Arméniens;
 « A sa place, ils m'ont donné
 « Un peuple de mécréants farouches!

« Est-ce pour eux que j'embellirais
 « Mes rives hospitalières?
 « Dois-je attirer sur moi
 « Leurs yeux pleins d'ordure?

« Tant que mes propres enfants
 « Resteront dans l'exil,
 « Vous me verrez dans la tristesse :
 « C'est là un vœu inviolable pour moi! »

Après ces mots, l'Araxe reprit le silence,
 En faisant bondir ses flots impétueux,
 Et comme un serpent aux anneaux tortueux,
 Elle s'élance en rampant avec fureur.

ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՇԷՆ ՄԱՐԴԿԱՆ

ԿԱՐՈՂՈՍ ՌԻԹԵՐ.

Կարողոս Ռիթեր, որ արդի աշխարհագրաց հայրը կըհամարուի, ծնած է Բրուսիոյ Քեալիմպուրկ քաղաքը 1779ին օգոստոսի 7ին : Դպրոցական ուսմունքը սովորելէն յետոյ Հալլէ քաղաքին համալսարանին դասախօսութիւններուն հետեւե-

ցաւ. 1798ին Ֆրանքֆորթ առ Մայն քաղաքին մէջ ազնուական ընտանեաց մը դաստիարակ եղաւ, եւ այն ժամանակէն սկսաւ մտածել իր բազմալստտակ երկասիրութիւնը, որ զինքը մեծանուն մատենագրաց կարգը պիտի դասէր : Եր-